

IVAN HRVAT, BUDIMIR I DRUGE LIČNOSTI IZ NAŠE PROŠLOSTI U DJELU C. G. HIRSCHMENTZLA (1699)

Franjo ŠANJEK

Prije dvadesetak godina, za župnikovanja u Petriñji, mons. Đuro Puček¹ pronašao je na tavanu župske kuće zanimljivo djelo češkog cistercita Christiana Gottfrieda Hirschmentzla:² „Sanctorale Illyricum, sive Acta, Miracula, Merita Nominatiorum Sanctorum, et virtute Illustrium ex sola Gente Illyrica, nunc primum per signulas singulorum Divorum patrias deducta cum Calendario perpetuo ad quotidianam in virtutum profectus Lectionem Libri 3.” iz 1699. godine.

Rukopis ima 356 listova, vel. 305 x 200 mm. Drvene korice, obložene kožom, imaju na hrptu naznaku: „Ex operibus F. Christiani. Liber 33. Sanctorale Illyricum.” Na zadnjoj korici ugravirana su slova I. N. R. I. i godina 1699. Rukopis ima na početku 51 nepaginirani list, zatim slijede 562 označene stranice, nakon toga 24 nepaginirana lista, 3 slike i 7 stranica tiskanog teksta. Pismo je čitko i bez kratica.

Na prvom listu dodano je olovkom: „Ex bibliotheca Balaus emptus”. Na kraju rukopisa zabilježeno je drugom rukom: „Autoritas et Decretum Reverendissimi Officii Vicariatus Generalis Ordinis Cisterciensi per Regnum Bohemiae super non distrahendis, nec in aliquo deteriorandis Libris P. Christiani. Justae petitioni R. P. Christiani deferre volens hisce decretando inhihero, ne a quopiam de manu scriptis suis, quos tam diuturno labore, et ingenii sui industria libros composuisse dignoscitur, a loco quidpiam distrabatur, inepte tractetur, clausulis, vel thecis suis spoliatur. Decretum

---

1 Vijest o Hirschmentzlovu rukopisu priopćio mi je prof. dr. Bonaventura Duda OFM, čijim sam posredovanjem i dobio na uvid spomenuti rukopis od petrinjskog župnika J. Lončara.

2 Christianus Gottfried Hirschmentzl, češki cistercit i pisac. Od 48 spisa, najrazličitijih sadržaja, samo su dva tiskana: *Vita SS' Cyrilli et Methodii* (Prag 1667) i *Rex dolorum sive oratio in Passione* (Prag 1677). Najveći broj njegovih rukopisa čuva se u Olomucu. Među poznatije ubrajaju se: *Historia de Regno et Marchionatu Moraviae (1701)*, na kojoj je radio više od trideset godina, te *Zodiacus quadripartitus regularis Praesularis Prognosticus Cisterciensis'* Neki dovode u pitanje kritičnost Hirschmentzlovih spisa. Usp. M. Kinter, *Studien und Mittheilungen aus dem Benedictiner und dem Cistercienser Orden*, XIX/1898, str. 41–44; H. Hurter, *Nomenclator litterarius theologiae catholicae*, sv. IV, Innsbruck 1910 (reprint: New York 1963), str. 896. Ove bibliografske podatke dugujem spremnosti kolege Srećka M. Džaje.

Wellehradii, die 27 Septembris A. 1700.” Na poledini je „Transumptum Decreti” koji je potpisao „Florianus Abbas Wellehradi 11 octobris 1700.” Nije poznato kako je rukopis dospio do župske knjižnice u Petrinji.

Kratki sadržaj rukopisa

Potpuni naslov (nepaginirani list 3r)

Protestatio et intentio authoris (nep. 6r)

Quae utilitas lectionis exemplorum sacrorum (nep. 7r)

Solvitur obiectio contra praedictam Illyridis amplitudinem (nep. 8r)

Praemonitum authoris in hoc Sanctorale Illyricum (nep. 11r)

Inventarium Calendarii perpetui in vitas sanctorum etc... ad quotidianam in virtutem profectus lectionem (nep. 13r)

Litterae authoris in causa huius voluminis (nep. 37r)

Loci et notata series traditionum circa illustres virutibus Personac Ordinum religiosorum ... (nep. 39r)

Liber I. Sancti et virtute Illustres in Moravia, Bohemia, Silesia [et] Lusatia (str. 1–292)

Praefatio in sequentem librum II. super Incolis Pannoniae sive Hungariae (str. 293–302)

Liber II. Sancti et virtute illustres in Pannonia, Dalmatica, Albania, Dacia, Siculia, Croatia, Slavonia, Bosnia et Patriota (str. 303–475)

Sectio I. In Pannoniam (str. 303–384)

Sectio II. In Dalmatiam, Albaniam, Slavoniam, Siculiam et Serviam (str. 387–425)

Sectio III. In Bosniam, Slavoniam etc. (str. 427–460)

Sectio IV. In Bulgariam (str. 461–475)

Liber III. Sancti et virtute illustres in Polonia, Lituania, Prussia, Russia etc. (str. 477–562)

Effectus huius Sanctoralis (nep. 1r)

Epilogus huius libri (nep. 5r)

Lapis Lydius ad Religiosos seu cura religiosa sanctorum imitationi et perfectioni (nep. 7r)

Explicit Sanctorale Illyricum (24r.

Hirschmentzlov rukopis donosi niz zanimljivosti iz naše najstarije i kasnije srednjevjekovne povijesti. Ima u njemu podataka o susretu Hrvata s kršćanstvom (str. 393–394), suradnji između Hrvata i papâ (389–392), djelovanju pojedinih redova u našim krajevima (367, 429–445), obraćenju bosanskih krstjana (393) itd.

Nepohodno je međutim potražiti i usporediti historijska vrela kojima se pisac služio, pokazati da li su i u kojoj mjeri njegovi izvori pouzdani, uvjeriti se da li mu se može vjerovati itd.

PRILOG I.

str. 392 Articulus 6. S. Ivan Eremita. 25 Junii. A. 872. ³

Ivanus Gestimuli Dalmatarum Regis a Lothario I. Imperatore Anno 845 praelio occisi primogenitus. Philosophiae Monasticace et eximiae ꝛ teneris pietati deditus, omni Aulae et Nobilitati gratus, ab omnibus amatus, qui contemptis omnibus mundi illecebris, paternum Dalmatiae et Croatiae regnum fugere, in solitudinem aliquam se se abdere, Christo uni in gloriam, et sibi in salutem constituit famulari. Cum de eius ab Aula effugio et discessu constitisset, fratres syncero in eum amore excitati, fugientem iam iam assecuturi, Ivanus prope capiendus, conversus ad opem Dei, impetravit, ne a suis possit agnosci. Caelestis dein genius aspectabilis comes itineris, vitae custos individuus transire Danubium iussit, et eum in Bohemiam grandibus adhuc solitudinibus vastam deduxit. Quadraginta duos annos in Bohemiae solitudine Deo et sibi notus versabatur varia incolenda antra, plura servitute Dei sacrando loca. Novissimum fuit *Po Skale* [Svatý Jan pod Skalou] (quod *in petra* dicimus), ubi annos quatuordecim mansit. Primo biennio molestós in eo antro saensit daemones (heu habitationem Regii filii! nec regiam, nec egregiam) ut locum mutare cogeretur; quippe, militia est vita hominis super terram. Sic ob importunitatem spiritum malignorum discedenti, et viam, quae hodie num ostenditur, carpienti S. Joannes Baptisa occurrit, cruce data in manum iubet intrepide iter relegere, facit, et legionem illam tartaream eadem prae duce cruce penetrans fugat, daemonibus imperiosius resistentibus crucem illam in os impingit, et illis malignis postea resistere non valentibus, omnibus praevaluit, et locum obtinuit quietum. Hinc iam tranquillitas sine interpellatoribus nocturna, ac diurna str. 393 ad operandum, orandum, contemplantum. Nec defuit statim ab initio divina eremitae providentia, quae cultori suo fideli extra civile subsidium constituto nutritiam quotidie addidit cervam, cuius lacte in dies pasceretur Ivanus. Hanc B. Borzivogius, S. Ludmillae Martyris Coniux, in venatu deprehensam ad Ivani fugientem specum sagittam conferit, cuius tumultus causa antro suo, veste fracta, vultu humanissimus senex egressus, quasi vehementer compassus de Nutricis suae interitu, stetit mirabundus, blando Borzivogii sermone delinitus, vitam suam omnem obnixè rogatus aperit, invitatus hospes, asecl[a] in obsequium eius misso die sequenti Tetinium ad Principes venit, quos in religione, servitio Dei, in genere morum Christianorum, in caeli amore, in aternitate bona hinc promerenda mirifice instructos, reliquit, et se tanquam sacrae solitudini agnatum petiit

---

3 O Ivanu Hrvatu usp. I. T. Marnavitius, Regiae sanctitatis Illyricanae foecunditas, Romae 1630, 191–194; D. Farlati, Illyricum sacrum, sv. IV, Venetiis 1769, st. 209–212; F. Rački, Documenta historiae croaticae periodum antiquam illustrantia, Zagreb 1877, str. 377–379; I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. I, Split 1963, str. 144; F. Šanjek, Redovništvo u Hrvatskoj, Zbornik radova Prvog redovničkog tjedna, Zagreb 1974, str. 85; A. Badurina, Leksikon ikonografije, Zagreb 1979, str. 278.

de caetero relinqui. Instante post tanta tantorum annorum merita tempore ad mortem eremitaeproclivi, S. Ludmilla per visum caelitus monita, Paulum [Kaich], S. Methudii Archiepiscopi Wellehradensis in spiritualibus per Bohemiam Vicarium, cum omni sacrorum apparatu ad Ivanum ablegat, qui noxis eius auditis, et absolutis in totius vitae vius decursum, Sanctissima Eucharistia et extrema Unctione reffectum comparavit ad mortem in vitam aeternam, post triduum Viator obruit in patriam et senio, et vitae sanctimonia venerabilis. Tumulum huius Sancti Caesar Matthias ornavit in ipso Patrum Benedictinorum Monasterio. Leopoldus I. vero Ecclesiam superstruxit.

PRIOLOG II.

[str. 393] *Articulus 7. Budimir Dalmatiae et Croatiae Rex,⁴ eiusque populares convertuntur. 20 Aprilis, circa Annum 860.*

Regnabat tunc in partibus illis Budimirius, qui a Sanctis Cyrillo et Methudio Christi religione imbutus, a Domno Papa tres Cardinales, Episcopos duos, et reliquos a Caesare fidei, et politiae informatores obtinuit. Hi in campo Klirona prope arcem Klesza regni Dalmatiae suscepti, aliud nihil nisi quod religionis Christianae propagationi, et communi in Christo deserviret saluti, definivere. Tum Archiepiscopi duo pro tam vastis provinciis, et insulis creati, quorum unum Salonas, alterum Diocleam urbes miserunt, alios aliis locis [str. 394] animarum Pastores praeficientes, sacros Ecclesiae ritus, et meliora ad legem Christianam, et ad commune bonum iura regni constituerunt. Tum Scholae, Monasteria, Ecclesiae fundatae, erectae, laudibus divinis, et fidelium ad salutem ministeriis exultatae, idola passim diminuta, populus in varias iam paganorum, iam Christianorum sententias abibat. Omnia primitus in motu erant. Nobiliores huic ad verum veri Dei cultum Regis sui conversioni admodum initio restiterunt, arma arripuerunt, sed a Pontifice, ab Italiae principibus Rex manutentus et factione et religione praevalebat cum continuo fidei salutaris, et melioris in terra sua politiae incremento. Sensim industria Cleri excellentioris idololatriae expirabat nervus, multi tamen Dalmatarum propter agnationem linguae Illyricae, et affinitatem Slavorum quasi Graecizantium, omnia sacra in linguis propriis agentium ad Orientalem Ecclesiam vicinam inclinabant, favebant, accedebant, Michaelis Imperatore Graecorum operante, populos in lingua Slavonica in vim Ecclesiae, vel aequius Imperii sui non minime accessoriam protrahente, etiam Moravos, et Svatoplug Regem eorum eodem fine saepius honorante.

---

4 O spornom kralju Budimiru iz 9. poglavlja *Ljetopisa Popa Dukljanina* usp. D. Mandić, *Rasprave i prilozi iz stare hrvatske povijesti*, Rim 1963, str. 145–153 i dalje; N. Klasić, *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku*, Zagreb 1971, str. 19–21, 256 i 290.